

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINI TARBIYALASHDA XALQ OG‘ZAKI IJODIDAN FOYDALANISH YO‘LLARI

Ilmiy rahbar: Xalqaro Nordik Universituti

NamDU professori **Raxmatova Xayrixon**

Xalqaro Nordik Universituti 2-bosqich magistranti

Pedagogika psixologiya mutaxassisligi

Ne‘matjonova Almira Baxromjonovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada xalq og‘zaki ijodining boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini tarbiyalashdagi ahamiyati va undan foydalanish yo‘llari yoritiladi. Ertaklar, maqollar, topishmoqlar, dostonlarning tarbiyaviy imkoniyatlari tahlil qilinadi hamda ularni dars jarayoniga integratsiya qilish usullari keltiriladi. Xalq og‘zaki ijodi orqali o‘quvchilarda axloqiy, estetik, vatanparvarlik kabi ijobiy fazilatlarni shakllantirish yo‘llari ko‘rsatiladi.

Kalit so‘zlar : xalq og‘zaki ijodi, tarbiya, ertak, maqol, topishmoq, boshlang‘ich sinf, vatanparvarlik, estetik tarbiya

Аннотация: В данной статье рассматривается значение устного народного творчества в воспитании учащихся начальных классов и пути его использования. Анализируются воспитательные возможности сказок, пословиц, загадок и дастанов, а также способы их интеграции в учебный процесс. Отмечается роль народного творчества в формировании нравственных, эстетических и патриотических качеств у школьников.

Ключевые слова: устное народное творчество, воспитание, сказка, пословица, загадка, начальные классы, патриотизм, эстетическое воспитание

Annotation: This article discusses the importance of folk oral creativity in educating elementary school students and explores methods of its practical use. It analyzes the educational potential of fairy tales, proverbs, riddles, and epics, as well as how to integrate them into the learning process. The role of oral folklore in shaping students' moral, aesthetic, and patriotic qualities is highlighted.

Keywords: oral folklore, education, fairy tale, proverb, riddle, elementary grade, patriotism, aesthetic education

KIRISH

Boshlang'ich ta'lim bosqichi — bolalar shaxsiyatining eng muhim poydevorini qo'yadigan davrdir. Bu bosqichda bolalar hayotga bo'lgan qarashlarini shakllantiradi, axloqiy qadriyatlarni o'zlashtiradi, estetik did, muloqot madaniyati va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi. Shu jihatdan xalq og'zaki ijodi — xalqning asrlar davomida to'plagan ma'naviy, axloqiy tajribasi — bolalarni tarbiyalashda beqiyos vositadir. Boshlang'ich sinf o'quvchilari ongining yengil va qiziqishga asoslanganligi sababli ertak, maqol, topishmoq va dostonlar orqali bilim berish hamda tarbiyaviy maqsadlarga erishish osonroq kechadi. Shu bois, xalq og'zaki ijodi namunalarini ta'lim-tarbiyaga keng jalb etish zaruriy masalalardan biridir.

ASOSIY QISM

1. Xalq og'zaki ijodining tarbiyaviy imkoniyatlari

Xalq og'zaki ijodi namunalari — ertak, maqol, matal, topishmoq, dostonlar — bolaning dunyoqarashi, axloqi va tafakkurini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Ularning har biri tarbiya vositasi bo'lib xizmat qiladi:

a) Ertaklarning roli: Ertaklar bolalar uchun eng tushunarli va sevimli janrlardan biri sanaladi. Ertaklardagi ijobiy qahramonlar — mehnatkash, adolatli, mehribon insonlar orqali bolalarga axloqiy me'yorlar singdiriladi. Masalan, "Zumrad va Qimmat" ertagida halollik va samimiylik yomonlik ustidan g'alaba qiladi. "Bo'ri va

quyon", "Tovuq bilan quyon" kabi xalq ertaklarida esa kuch va zo'rvonlik emas, aql, zukkolik, mehr-shafqat g'alaba qiladi. Bu orqali o'quvchida mustahkam axloqiy pozitsiya shakllanadi.

b) Maqol va matallar: Maqollar xalq donishmandligining mahsulidir. Ular qisqa, ammo chuqur ma'noga ega. "Elga hizmat qilgan el bo'lar", "Yaxshilik qil, qaytmasa ham, izsiz ketmas" kabi maqollar bolalarga axloqiy, vatanparvarlik, insonparvarlik g'oyalarini singdiradi. Shuningdek, maqollar o'quvchilarga hayotiy tajriba va donolikni berib, ijtimoiy munosabatlarni o'rganishga yordam beradi.

c) Topishmoqlar: Topishmoqlar bolalarning tafakkurini, kuzatuvchanligini, mantiqiy fikrlashini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Topishmoqlar orqali bola til boyligini oshiradi, tasviriy tafakkurga ega bo'ladi. "Birinchi bosqichda hech qanday harakatni ko'rmagan narsa qanday bo'ladi?" kabi topishmoqlar o'quvchilarda yangi fikrlarni qabul qilish va muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

d) Dostonlar: Dostonlar — epik janrda yaratilgan katta hajmli asarlar bo'lib, ularda tarixiy voqealar, xalq qahramonlari obrazi yoritiladi. "Alpomish", "Go'ro'g'li", "Rustamxon" kabi dostonlar orqali yosh avlodga mardlik, vatanparvarlik, sadoqat kabi tuyg'ular singdiriladi. Bu asarlar bolalarda o'z millatiga bo'lgan faxr va hurmatni kuchaytiradi.

2. Dars jarayonida xalq og'zaki ijodidan foydalanish usullari

Boshlang'ich ta'limda xalq og'zaki ijodi vositalarini quyidagi yo'llar bilan qo'llash mumkin:

a) Darsda ertaklarni o'qish va muhokama qilish

Har bir ertak o'quvchilar bilan birgalikda o'qilib, uning mazmuni muhokama qilinadi. Bunda o'quvchilar ertakdagi ijobiy va salbiy qahramonlarni taqqoslab, xulosa chiqarishadi. Masalan, "Qizil boshli qiz" ertagida bola tabiatga mehr, odamlar bilan yaxshi munosabatda bo'lishni o'rganadi.

b) Rolli o‘yinlar va sahnalashtirish

Ertak yoki xalq dostonlarini sahnalashtirish orqali o‘quvchilarda ijodkorlik, o‘z fikrini ifodalash, nutq madaniyati rivojlanadi. Bu metod nafaqat axloqiy tarbiyaga, balki jamoada ishlash ko‘nikmasiga ham xizmat qiladi. O‘quvchilar o‘zaro rolni bo‘lishib, dramatisatsiya qilishadi.

c) Maqollar orqali mavzuni mustahkamlash

Har bir mavzuga mos maqollarni tanlab, o‘quvchilardan ularning ma‘nosini ochib berishlarini so‘rash orqali mavzuga qiziqish ortadi va dars mazmunli bo‘ladi. Misol uchun, "Mehnat qilgan to‘ydi" maqoli orqali bolalarda mehnatsevarlik va o‘z maqsadlariga erishish uchun harakat qilish tuyg‘ulari shakllanadi.

d) Topishmoqlar orqali darsni faollashtirish

Topishmoqlarni savol-javob tarzida berish o‘quvchilarda faollikni oshiradi, bu esa ularni darsga jalb qilishga xizmat qiladi. Ayniqsa, matematikaga oid topishmoqlar bolalar mantiqiy fikrlashini kuchaytiradi. Masalan, "Bir katta uyda besh deraza bor, har bir derazada besh rasm. Qancha rasm bor?" kabi topishmoqlar matematik tafakkurni rivojlantiradi.

e) Tadbir va musobaqalar

"Eng yaxshi topishmoqchi", "Eng ko‘p maqol aytgan o‘quvchi" kabi tanlovlar o‘tkazish orqali bolalarning ijodiy va ijtimoiy faolligi oshadi. Bunda ular xalq ijodini sevishga o‘rganadi va ta‘lim jarayoniga bo‘lgan qiziqishi kuchayadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Yuqorida ko‘rib o‘tilgan barcha jihatlar shuni ko‘rsatadiki, xalq og‘zaki ijodining har bir turi bola ongiga turlicha, ammo ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Ta‘lim jarayonida bu manbalardan unumli foydalangan holda:

O‘quvchilarning axloqiy tarbiyasi kuchayadi;

Ularda milliy qadriyatlarga hurmat shakllanadi;

Til boyligi va nutq madaniyati rivojlanadi;

O‘z fikrini erkin ifodalash ko‘nikmasi shakllanadi;

Estetik did va ijodiy tafakkur rivojlanadi.

Shunday ekan, boshlang‘ich ta‘limda xalq og‘zaki ijodiga asoslangan tarbiya va ta‘lim yondashuvi — nafaqat bugungi kundagi, balki istiqboldagi barkamol avlod tarbiyasining muhim kafolatidir.

XULOSA

Xalq og‘zaki ijodi — boshlab berilgan ilm emas, balki bola qalbiga singdirilgan ezgulikdir. Bu ezgulikning ildizi esa ertak, maqol, topishmoq va dostonlarda mujassam. O‘qituvchining vazifasi — shu bebaho manbalarni bolalar tarbiyasida to‘g‘ri va samarali tarzda foydalanishdir. Xalq og‘zaki ijodi yordamida bolalarda nafaqat axloqiy, balki estetik va madaniy qadriyatlar ham mustahkamlanadi. Shu tariqa, bu metodlar orqali har bir bola mustaqil, axloqiy, bilimdon va vatanparvar shaxs bo‘lib voyaga yetadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdurahmonova, M. (2021). Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari bilan ishlash metodikasi. Toshkent: Ilm Ziyo.
2. G‘afurov, N. (2020). Xalq og‘zaki ijodi va uning tarbiyaviy ahamiyati. Toshkent: O‘qituvchi.
3. Jo‘rayev, A. (2018). Bolalar adabiyoti va og‘zaki ijod namunalarini o‘qitish metodikasi. Samarqand: Zarafshon.
4. Karimova, D. (2019). Boshlang‘ich ta‘limda milliy qadriyatlar. Samarqand: Ilm Ziyo.

5. Rasulov, O. (2021). Ertaklarning tarbiyaviy imkoniyatlari. Buxoro: Nasaf.
6. Xudoyberganova, Z. (2018). Maktabgacha va boshlang'ich ta'limda xalq ijodiyoti. Toshkent: Fan va texnologiya.